



Missa Dominical

Per a la celebració dominical i la pastoral litúrgica

TRETS TEOLÒGICS DE SACROSANCTUM CONSILIUM

Per José Antonio Goñi

La litúrgia: exercici del sacerdoci de Crist

La litúrgia: actualització de la mort i resurrecció de Jesús

La litúrgia: culte a Déu

La litúrgia: participació en la litúrgia celestial

Presència de Crist en la litúrgia

Crist mateix ens parla en proclamar les Sagrades Escriptures

La litúrgia pertany a l'Església

La litúrgia influeix en l'Església i la manifesta

La litúrgia: font i cim de la vida cristiana

Participar en la litúrgia

Ritus i pregàries

Sana tradició i legítim progrés en la reforma de la litúrgia

Celebrar els misteris de la vida de Crist

Maria en la litúrgia

El culte als sants

Formació litúrgica

La litúrgia: exercici del sacerdoci de Crist

En aquest any jubilar, el papa Francesc ha volgut que es recuperin els ensenyaments del Concili Vaticà II. És per això que al llarg dels números d'aquest any 2025 anirem exposant els principals postulats teològicollitúrgics de la Constitució conciliar sobre la sagrada litúrgia *Sacrosanctum Concilium*. I que així el lector es pugui endinsar en l'essència celebrativa de l'Església.

Començarem explicant per què la litúrgia es defineix com l'exercici del sacerdoci de Crist (cf. SC 7).

Per poder comprendre aquesta afirmació, és necessari entendre què és un sacerdot: un sacerdot és un mediador entre Déu i els homes, qui estableix un pont entre tots dos, també anomenat pontífex, és a dir, constructor de ponts (de la seva etimologia llatina: *pontes facere*).

En el Nou Testament, Crist és anomenat mediador o gran sacerdot de la nova aliança, pontífex de la relació humanodivina.

Tal com sabem, un pont és una estructura que permet passar d'un lloc a un altre, i serveix com a unió de tots dos. De manera que tot pont necessita tocar plenament les dues ribes per a exercir bé la seva funció. Tenint això en compte, podem designar Jesucrist com a el «pontí-

fex» que crea la unió entre Déu i els homes. Amb aquest mateix sentit podríem usar els termes «sacerdot» i «mediador». Jesucrist és l'únic i definitiu sacerdot perquè realitza la unió perfecta entre Déu i els homes, en pertànyer a les dues ribes, ja que és veritable Déu i veritable home, tal com professa l'Església en el seu Credo.

Aquesta permanent mediació de Jesucrist queda reflectida en la litúrgia, on contínuament sentim: «Per Crist, Senyor nostre»; «Per nostre Senyor Jesucrist, el vostre Fill, que amb vós...»; «Per Ell, amb ell i en ell...», etc.

La connexió entre les dues ribes, la de Déu i la nostra, estableix una comunicació entre les dues direccions, trobem una dimensió descendent i una ascendent.

En primer lloc, a través del sacerdoci de Jesucrist ens arriba la vida divina (dit d'una altra manera: Déu ens ofereix la seva gràcia o la salvació). Es tracta de la dimensió descendent de la mediació de Jesucrist en la litúrgia.

I gràcies al sacerdoci de Crist, podem oferir el nostre culte a Déu. És la dimensió ascendent del sacerdoci de Jesucrist exercit en la litúrgia.

JOSÉ ANTONIO GOÑI

La litúrgia: actualització de la mort i resurrecció de Jesús

Per mitjà de les celebracions litúrgiques, les persones som santificades. Això és, Déu comparteix la seva essència divina, que no és una altra que visquem regits per l'amor i no dominats pel pecat. Així ho va anunciar Jesús en la seva vida de paraula i amb obres. Jesús ens va mostrar el camí a la santedat: estimar el proïsme com a nosaltres mateixos. I ell ho va portar fins a l'extrem morint en la creu per la nostra salvació, i ens va fer participants del seu triomf sobre el pecat i sobre la mort perquè caminem en una vida nova.

Cada vegada que celebrem actualitzem els fruits d'aquesta victòria de Crist perquè continuï present, operant, en els creients de cada època, també en els d'avui dia. Usant la terminologia de la teologia litúrgica denominem aquesta actualització «memorial» o, en la seva expressió grega, «anamnesi».

Per això, *Sacrosanctum Concilium* ens recordarà que

el nostre Salvador, a l'Última Cena, la nit que havia de ser entregat, instituï el sacrifici eucarístic del seu Cos i de la seva Sang, amb el qual havia de perpetuar pels segles el sacrifici de la creu, fins al seu retorn, per confiar així a la seva estimada Esposa, l'Església, el memorial de la seva mort i de la seva resurrecció (núm. 47).

De manera que la litúrgia cristiana no recorda els esdeveniments que ens van salvar, sinó que els actualitza, els fa presents. La mort i resurrecció de Crist és necessari actualitzar-les perquè la seva força salvífica continuï operant en les generacions cristianes que vindran. Així, cada vegada que la celebrem, es reviu l'amor que es va vessar en la creu perquè siguem participants de la vida de Crist ressuscitat.

Tal com afirma el papa Francesc,

en l'Eucaristia i en tots els sagraments se'ns garanteix la possibilitat de trobar-nos amb el Senyor Jesús i de ser tocats pel poder de la seva Pasqua. El poder salvífic del sacrifici de Jesús, de cadascuna de les seves paraules, de cadascun dels seus gestos, mirades, sentiments, ens arriba en la celebració dels sagraments (*Desiderio desideravi* 11).

En resum, podem afirmar que la litúrgia ens fa participants de la vida divina, la litúrgia ens santifica. Per això dirà *Sacrosanctum Concilium* que «en ella, per mitjà de signes sensibles, se significa i es realitza la santificació de l'home d'acord amb la naturalesa de cadascú» (núm. 7), que en la litúrgia «s'obté, amb la màxima eficàcia, aquella santificació dels homes» (núm. 10).

JOSÉ ANTONIO GOÑI

La litúrgia: culte a Déu

Les intervencions de Déu al llarg de la història de la salvació, la relació d'amistat que Déu ha establert amb nosaltres, la mort salvífica de Jesús en la creu i el seu triomf sobre la mort, la vida de Crist ressuscitat compartida amb l'ésser humà, no pot deixar de tenir com a resposta el nostre culte al Pare celestial. Es tracta de la dimensió ascendent de la litúrgia.

Aquesta dimensió queda recollida en diferents números de *Sacrosanctum Concilium*: «En Crist es realitzà la satisfacció perfecta de la nostra reconciliació i se'ns donà la plenitud del culte diví» (núm. 5). «Aquesta obra de la redempció humana i de la glorificació perfecta de Déu ...» (núm. 5). «En aquesta obra tan gran, amb la qual Déu rep una glòria perfecta i els homes són santificats, Crist s'associa sempre a l'Església, la seva estimadíssima Esposa, que l'invoca com a Senyor seu i per ell dona culte a l'etern Pare» (núm. 7). «En la qual [la litúrgia], per mitjà de signes sensibles, se significa i es realitza la santificació de l'home d'acord amb la naturalesa de cadascú, i tot el cos místic de Jesucrist, o sigui el Cap i els seus membres, exerceix el culte públic íntegrament» (núm. 7). «La gràcia ens ve de la litúrgia i, sobretot, de l'Eucaristia com de la font, i

obté, amb la màxima eficàcia, aquella santificació dels homes en Crist i aquella glorificació de Déu on s'encaminen, com a fi, totes les altres activitats de l'Església» (núm. 10). Com veiem, en explicar la dinàmica de la litúrgia sempre s'esmenten conjuntament l'acció de Déu cap a nosaltres (dimensió descendent) i la resposta (dimensió ascendent), perquè el nostre culte és resposta a la intervenció salvífica divina.

En la litúrgia nosaltres lloem, beneïm, adorem, glorifiquem, donem gràcies a Déu per les seves intervencions en la nostra història i particularment per la mort i resurrecció del seu Fill en el nostre favor. Déu ens ha donat el seu amor, Déu ens ha santificat, Déu ens ha salvat del pecat, Déu ens ha alliberat de la mort, Déu ens ha fet partícips de la seva vida divina, immortal i gloriosa. Així que nosaltres no tenim més remei que respondre amb el nostre culte. Com diu el refrany, amor amb amor es paga.

El culte que tributem a Déu en les celebracions és, per tant, una de les principals raons de ser de la litúrgia, com afirma *Sacrosanctum Concilium*, «la sagrada litúrgia sigui principalment culte de la majestat divina» (núm. 33).

JOSÉ ANTONIO GOÑI

La litúrgia: participació en la litúrgia celestial

Jesucrist, després de la seva mort i resurrecció, ascendí al cel, assegut a la dreta del Pare. Allà, Déu és glorificat per les jerarquies celestials i tots els sants. En el llibre de l'Apocalipsi se'ns descriu el culte celestial, en què tots els sants i jerarquies del cel lloen Déu nit i dia sense pausa: «Després d'això, vaig veure que hi havia una multitud tan gran que ningú no l'hauria poguda comptar. Eren gent de totes les nacions, tribus, pobles i llengües. S'estaven drets davant el tron i davant l'Anyell, i portaven vestits blancs i palmes a les mans. I proclamaven amb veu forta: "La salvació és del nostre Déu, que seu al tron, i de l'Anyell". I tots els àngels que s'estaven drets al voltant del tron, dels ancians i dels quatre vivents es van prosternar davant el tron amb el front fins a terra i adoraven Déu dient: "Amén. Lloança, glòria, saviesa, acció de gràcies, honor, poder i força al nostre Déu pels segles dels segles. Amén"» (Ap 7,9-12).

Nosaltres peregrinem en aquest món fins a la participació definitiva en aquesta litúrgia eterna que se celebra en la Jerusalem celestial, que de manera sacramental se'ns ofereix en la litúrgia terrenal. De manera que, en les nostres celebracions litúrgiques: «En la litúrgia de la terra participem,

tot pregustant-la, de la del cel, que se celebra a la ciutat santa de Jerusalem, cap a la qual ens encaminem com a pelegrins» (*Sacrosanctum Concilium* núm. 8). Així, la litúrgia terrenal és una epifania –manifestació– de la litúrgia celestial.

En diferents moments de la celebració litúrgica s'explicita aquesta vinculació entre la Jerusalem terrenal i la Jerusalem celestial.

Per exemple, quan s'indica, abans de cantar el Sant en la missa, que unim les nostres veus en la contínua lloança que en el cel eleven les jerarquies celestes i els sants.

O quan en les intercessions de la pregària eucarística s'afirma que celebrem en comunió, «de la gloriosa sempre Verge Maria, mare de Jesucrist, Déu i Senyor nostre, la de sant Josep, el seu espòs, la dels sants apòstols i màrtirs».

Aquesta dimensió escatològica està molt present en les oracions després de la comunió de la missa; que serveixi com a exemple l'oració de postcomunió de la missa de la Cena del Senyor, de Dijous Sant: «Concediu-nos, Déu omnipotent, que així com ens alimenta a la terra la Cena del vostre Fill, així mereixem de saziar-nos en el convit de l'eternitat».

JOSÉ ANTONIO GOÑI

Presència de Crist en la litúrgia

Crist prometé que seria present fins al final dels temps en la seva Església (cf. Mt 28,30). Aquesta presència es fa realitat sobretot en l'acció litúrgica, com dirà *Sacrosanctum Concilium*: «És present en el sacrifici de la missa, tant en la persona del ministre, "ell mateix que es va oferir a la creu, ara s'ofereix pel ministeri dels sacerdots", com sobretot sota les espècies eucarístiques. És present per la seva potència en els sacraments, de manera que quan algú bateja, Crist mateix bateja. És present en la seva paraula, ja que quan a l'Església es llegeixen les Sagrades Escripures, és ell mateix qui parla. És present, en fi, quan l'Església suplica i salmeja, ell que prometé: "On n'hi ha dos o tres de reunits en el meu nom, jo soc allí enmig d'ells" (Mt 18,20)» (núm. 7).

Aquestes diferents maneres de ser present Crist en la celebració tenen associades una ritualitat pròpia.

La presència de Crist ens és anunciada mitjançant la salutació litúrgica: «El Senyor sigui amb vosaltres». A l'inici de la missa, acabat el cant d'entrada i la signació, «per mitjà d'una salutació, [el sacerdot] manifesta a la comunitat reunida

la presència del Senyor» (*Ordenament General del Missal Romà*, 50). Abans de proclamar l'evangeli, de nou, la salutació litúrgica ens crida l'atenció per manifestar la presència



del Senyor que ens dirigeix la seva Paraula. En tercer lloc, la pregària eucarística, moment en el qual tindrà lloc la consagració del pa i del vi, presència real del cos i la sang de Crist, s'obre amb la salutació litúrgica. I, finalment, després d'haver rebut Crist en la comunió,

aquest s'ha fet present en la vida de cada creient, tal com els ho recorda la salutació litúrgica que precedeix la benedicció final i el comiat del poble.

De la mateixa manera, els diferents besos que es fan a l'Eucaristia són signe de veneració de la presència de Crist. El bes a l'altar per part del sacerdot en començar i acabar la celebració ens evoca la presència de Crist en el pa i el vi que són consagrats sobre l'altar. La proclamació de l'evangeli conclou amb un bes al llibre, mentre el sacerdot diu en secret: «Que les paraules de l'evangeli esborrin els nostres pecats». I es besa el germà en el moment de la pau: Crist present en l'assemblea reunida.

Crist mateix ens parla en proclamar les Sagrades Escripures

Sacrosanctum Concilium va proclamar la presència de Crist en la Paraula: «[Crist] És present en la seva paraula, ja que quan a l'Església es llegeixen les Sagrades Escripures, és ell mateix qui parla» (núm. 7).

No obstant això, els sants pares ja ho havien afirmat amb claredat. Així, per exemple, sant Jeroni (+420) s'expressava comentant el salm 147: «Nosaltres llegim les Sagrades Escripures. Jo penso que l'evangeli és el cos de Crist; jo penso que les Sagrades Escripures són el seu ensenyament. I quan ell diu: "Si no mengeu la carn del Fill de l'home i no beveu la seva sang, no teniu vida en vosaltres" (Jn 6,53), encara que aquestes paraules es puguin entendre com a referides també al misteri [eucarístic], això no obstant, el cos de Crist i la seva Sang és realment la paraula de l'Escriptura, és l'ensenyament de Déu. Quan acudim al misteri [eucarístic], si cau una partícula, ens sentim perduts. I quan estem escoltant la Paraula de Déu i ens ve a l'orella la Paraula de Déu i la carn i la sang de Crist, mentre que nosaltres estem pensant en una altra cosa, ¿quants greus perills correm?».

Aquesta presència de Crist en la proclamació de l'evangeli es manifesta

ritualment: ens posem dempeus, es pot encensar el llibre dels evangelis, es pot situar uns ciris a banda i banda de l'ambó mentre es llegeix el text sagrat i un bes de veneració segella la lectura evangèlica. A més a més, el bisbe de les celebracions més solemnes pot beneir amb l'Evangelari el poble.

El magisteri va fer un pas més en el moment de parlar de la presència de Crist en la Paraula amb l'Exhortació apostòlica postsinodal *Verbum Domini*, del papa Benet XVI, en afirmar la sacramentalitat de la Paraula. Aquesta té l'origen en l'encarnació, això és, la Paraula feta carn (cf. Jn 1,14). I es pot entendre en analogia amb la presència real de Crist sota les espècies del pa i del vi consagrats. «En apropar-nos a l'altar i participar en el banquet eucarístic, realment combreguem el cos i la sang de Crist. La proclamació de la Paraula de Déu en la celebració comporta reconèixer que és Crist mateix qui és present i es dirigeix a nosaltres per ser rebut» (núm. 56). Això és, nosaltres rebem Crist en la seva Paraula, de la mateixa manera que rebem Crist en el pa i el vi consagrats.

JOSÉ ANTONIO GOÑI

La litúrgia pertany a l'Església

La relació entre litúrgia i Església és intrínseca. Ni la litúrgia s'entén sense l'Església, ni l'Església sense la litúrgia. Litúrgia i eclesiològia són inseparables. És per això que les accions litúrgiques



ques «pertanyen a tot el cos de l'Església, el manifesten i l'impliquen» (*Sacrosanctum Concilium* 26). Aturem-nos en la primera afirmació: la pertinença de la litúrgia a tot el cos de l'Església.

La litúrgia és «obra de Crist sacerdot i del seu cos, que és l'Església» (*Sacrosanctum Concilium* 7). Per tant, el subjecte de la litúrgia és l'Església, la totalitat del Poble de Déu: l'Església celebra la litúrgia. Tinguem en compte que la mateixa paraula «litúrgia» etimològicament significa «acció del poble». I no podem oblidar que l'Església és tot el Poble de Déu, no només la jerarquia, així que «les accions litúrgiques no són accions privades, sinó celebracions de l'Església, que és "sagrament d'unitat", o sigui, poble sant aplegat i estructurat sota el guiatge dels bisbes» (*Sacrosanctum Concilium* 26). Com a conseqüència, s'ha de preferir, quan sigui possible, la celebració comunitària, amb assistència

i participació activa dels fidels, a la individual i gairebé privada (cf. *Sacrosanctum Concilium* 27). Així, afirmaran els pares conciliaris en el número 48 de *Sacrosanctum Concilium* que els

cristians no han d'assistir a la celebració de fe «com a estranys o muts espectadors».

La litúrgia, com que pertany a l'Església, no pot ser modificada pels sacerdots o fidels al seu gust. De manera que ningú, encara que sigui sacerdot, no pot afegir, treure o canviar res per iniciativa pròpia en la litúrgia (cf. *Sacrosanctum Concilium* 22 §3). Tot el contrari: «La reglamentació de la sagrada litúrgia depèn únicament de l'autoritat de l'Església, la qual es troba en la Seu Apostòlica i, d'acord amb el dret, en el bisbe» (*Sacrosanctum Concilium* 22 §1). Això no significa una uniformitat extrema, ja que els mateixos llibres litúrgics permeten fer adaptacions a les conferències episcopals, encara que hauran de ser aprovades per la Seu Apostòlica, concedeixen als bisbes regular alguns temes litúrgics en les seves diòcesis o al sacerdot que presideix escollir entre diferents opcions celebratives.

JOSÉ ANTONIO GOÑI

La litúrgia influeix en l'Església i la manifesta

La relació entre litúrgia i Església és intrínseca perquè les celebracions influeixen en l'Església i la manifesten (cf. *Sacrosanctum Concilium* 26).

La litúrgia influeix en l'Església perquè els sagraments –i tota la vida litúrgica– comuniquen als creients el misteri de la comunió amb Déu, u i tri (cf. *Catecisme de l'Església Catòlica* 1118). Els sagraments, per tant, repercuten en els membres de l'Església. Així, a través del baptisme augmenten els fills de l'Església; amb la confirmació s'enforteix la fe dels creients; per mitjà de l'Eucaristia ens alimenta a tots els cristians perquè siguem reflex, en les nostres vides, del Crist que combreguem; per mitjà de la unció s'alleuja la malaltia dels membres de l'Església que pateixen; per mitjà de la penitència es readmet en la comunitat els cristians allunyats pel pecat...

I, a més a més, la litúrgia és «la principal manifestació de l'Església», com ja havien afirmat sant Ignasi d'Antioquia a final del segle I i inicis del II en diverses cartes (*Als de Magnèsia* 7; *Als de Filadèlfia* 4; *Als d'Es-mirna* 8). Aquesta teologia litúrgica de l'Església local serà aprofundida en els números 11-14 del *Cerimo-*

nial dels bisbes, publicat el 1984. Tal com indicarà el *Missal*, amb la salutació inicial de la celebració («El Senyor sigui amb vosaltres») i la resposta del poble («I amb el vostre Esperit») es «manifesta també el misteri de l'Església congregada» (*Ordenament General del Missal Romà* 50).

«La principal manifestació de l'Església es troba en la participació plena i activa de tot el poble sant de Déu en les mateixes celebracions litúrgiques, sobretot en la mateixa Eucaristia, en una única pregària, entorn d'un mateix altar presidit pel bisbe envoltat del seu presbiteri i dels ministres» (*Sacrosanctum Concilium* 41). Aquesta celebració eucarística que és presidida pel bisbe diocesà s'anomena missa estacional (cf. capítol I del *Cerimonial dels bisbes*). A més a més, té una expressió ritual específica: s'usen set canelobres, a semblança de la litúrgia celestial descrita per sant Joan on també cremen set espelmes (cf. Ap 1,12-13). Així, l'Església local reunida per a la celebració eucarística és vista com una expressió de la plenitud del culte que s'esdevindrà en la Jerusalem celestial.

JOSÉ ANTONIO GOÑI

La litúrgia: font i cim de la vida cristiana

La importància de la celebració litúrgica és tal, que és el punt d'arribada de tota la vida de l'Església: la seva acció evangelitzadora i les seves activitats pastorals han de desembocar en la celebració de la fe que es dona en la litúrgia. En paraules del mateix Concili: «La litúrgia, amb tot, és el cim al qual tendeix l'acció de l'Església» (*Sacrosanctum Concilium* 10). Les raons que exposa la constitució per a això són que «els treballs apostòlics s'encaminen a això: que tots els qui han estat fets fills de Déu per la fe i el baptisme es reuneixin, lloïn Déu en l'Església, participin en el sacrifici, i mengin del sopar del Senyor» (*Sacrosanctum Concilium* 10).

La litúrgia té per això una funció centralitzadora i unificadora de totes les activitats de l'Església. L'evangelització i la catequesi no són fites en si mateixes, sinó que tendeixen a portar els homes a la plena comunió amb Déu, a participar en la salvació, operada en Crist i feta present en la celebració litúrgica.

Però també «[la litúrgia és] la font d'on brolla tota la seva força»; «la gràcia ens ve de la litúrgia i, sobre-

tot, de l'Eucaristia com de la font» (*Sacrosanctum Concilium* 10). Els cristians, encesos a través de la litúrgia en l'amor de Déu, han d'anunciar als altres el que han vist i contemplat, testimoniar en la vida el que han rebut per la fe. Aquesta centralitat s'haurà de tenir present en totes les accions catequètiques i pastorals de l'Església.

Sobre això el papa Francesc dirà en la seva Carta apostòlica sobre la formació litúrgica del Poble de Déu *Desiderio desideravi*: «No hi ha cap aspecte de la vida eclesial que no hi trobi el seu cim i la seva font. La pastoral de conjunt, orgànica, integrada, més que no pas ser el resultat de l'elaboració de programes complicats, és la conseqüència de situar la celebració eucarística dominical, fonament de la comunió, al centre de la vida de la comunitat». Però no es poden entendre aquestes paraules com si tot es reduís a l'aspecte cultural, ja que «una celebració que no evangelitza, no és autèntica». I igualment no és autèntic «un anunci que no porta a la trobada amb el resuscitat en la celebració» (núm. 37).

JOSÉ ANTONIO GOÑI

Participar en la litúrgia

Durant el segle XX, la participació dels fidels en les celebracions ha estat una de les grans preocupacions de l'Església. Per això, propiciar aquesta participació fou el principal objectiu de la reforma litúrgica duta a terme per mandat del Concili Vaticà II.

El terme «participar» o «participació» apareix en múltiples ocasions a *Sacrosanctum Concilium*, concretament en els números 10, 11, 12, 14, 17, 19, 21, 26, 27, 30, 31, 33, 41, 48, 50, 53, 55, 56, 67, 79, 85, 90, 106, 109, 113, 114, 121 i 124. I va acompanyat de diferents adjectius: plena, conscient, activa, fructuosa, més perfecta, piadosa, amb tota l'ànima, comunitària, fàcil, interna i externa, segons l'edat, condició, gènere de vida i grau de cultura religiosa.

Tal com veiem, gairebé podem dir que no hi ha cap article de la Constitució conciliar sobre la litúrgia que no reflecteixi aquesta idea: la litúrgia ha de celebrar-se participativament per tota la comunitat dels fidels. A aquesta idea torna constantment el document, sigui quan parla de la formació i de l'educació litúrgica, o de l'adaptació de la litúrgia a la idiosincràsia i els costums dels diversos pobles, o de la celebra-

ció comunitària, o de la llengua, o de les lectures més abundants de les Sagrades Escripures, o de la missa, o dels sacraments, o de l'Ofici diví, o de l'any litúrgic, o de la música sagrada, o de l'art sacre.

I el terme «participar» passà a incorporar-se també al Codi de Dret Canònic de l'any 1983 que estableix en el seu canó 1247 que «el diumenge i les altres festes de precepte els fidels tenen l'obligació de participar en la missa»; davant la redacció de l'any 1917, on el canó 1248 deia: «En les festes de precepte s'ha d'oïr missa». Oïr és una acció passiva, en canvi, participar és una acció activa.

Però, ¿què és participar? El *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* ho defineix com a «tenir, prendre, part en alguna cosa». Podríem aplicar-ho a l'àmbit religiós dient que es tracta d'«entrar en sintonia amb». I ¿com podem aconseguir que cada un dels participants de les celebracions litúrgiques entri en sintonia amb la divinitat i se senti membre de la comunitat? Doncs tenint molt clar que hi ha diferents maneres de participar i que cadascú ho fa «d'acord amb l'edat, la condició, el gènere de vida i el grau de cultura religiosa» (*Sacrosanctum Concilium* 19).

JOSÉ ANTONIO GOÑI

Ritus i pregàries

La litúrgia es compon de paraules i gestos o, en paraules del Concili, «textos i ritus» (*Sacrosanctum Concilium* 21) o «ritus i pregàries» (*Sacrosanctum Concilium* 48). Podem dir que la condició sacramental de la litúrgia els necessita tots dos per tal de visibilitzar Crist en el nostre món, per tal de portar al present les paraules i accions de Jesús que foren salvífiques durant la seva vida terrenal i que gràcies als sacraments es perpetuen en el temps i continuen, per tant, essent salvífiques per a l'home d'avui.

Recordem que la tradició ha definit els sacraments com a signes sensibles de la gràcia invisible. La teologia sacramental ens ensenya que els signes i els símbols litúrgics, expressant només allò que volen significar, són percebuts pels nostres sentits, i així ens permeten conèixer i entrar en contacte amb altres realitats invisibles als nostres sentits.

Els textos i els ritus són la mediació sacramental per poder accedir a la salvació comportada per Crist durant la seva vida i, de manera especial, amb la seva passió, mort i resurrecció. Crist ens transmeté l'amor

de Déu, Crist ens mostrà la manera de viure pròpia dels fills de Déu. L'ésser humà, per la seva naturalesa caiguda, tendeix al pecat i a la manera de fer que comporta i que la tradició concretà en set pecats capitals (supèrbia, avarícia, luxúria, ira, gola, enveja i peresa). I són necessaris els sacraments i els sacramentals per visibilitzar la força salvífica de Crist, perquè operi la santificació de l'home, per alimentar la fe, per percebre fructuosament la gràcia (cf. *Sacrosanctum Concilium* 59). En definitiva, els sacraments i els sacramentals són necessaris perquè la vida divina, que batega en cada cristià gràcies al baptisme, augmenti i que aquest visqui com a fill de la llum i no com a fill de la foscor (1Te 5,5-10). «D'aquesta manera la litúrgia dels sacraments i dels sacramentals fa que se santifiqui gairebé cada esdeveniment de la vida dels fidels ben preparats, per la gràcia divina que brolla del misteri pasqual de la passió, mort i resurrecció de Crist» (*Sacrosanctum Concilium* 61). Els sacraments i els sacramentals han estat instituïts per alimentar la vida cristiana.

JOSÉ ANTONIO GOÑI

Sana tradició i legítim progrés en la reforma de la litúrgia

La litúrgia es compon d'una doble realitat: per una part, és invisible, immutable i eterna; i per l'altra, humana, visible i canviant. És evident que el que li pertany per institució divina és immutable; no passa el mateix amb allò que l'Església, fent la seva activitat en el temps i en la terra, ha instituït per revestir els elements del culte diví amb els signes rituals que posessin de manifest la riquesa i el sentit del misteri velat.

Això últim és precisament el que està subjecte a cobrir-se amb la pàtina del temps, és a dir, a envellir, i per això mateix pot sotmetre's a revisió i posada al dia, perquè també l'expressió del culte continuï progressant amb els temps, responent a una època determinada. En un organisme viu això és una exigència de vida. Pius XII, el 1947, ho afirmà amb aquesta frase lapidària: «La litúrgia és una cosa permanent i viva al mateix temps».

Era, per tant, necessari fer una revisió general de la litúrgia, que és d'institució divina, i reformar les parts subjectes a canvi i conservar elements que «no responen gaire a la natura íntima de la litúrgia o s'han tornat menys apropiats» (*Sacrosanc-*

tum Concilium 21).

La Constitució conciliar sobre la litúrgia demanà, en el número 23, que en la litúrgia es conservés la sana tradició i s'obris a un progrés legítim. És a dir, que en la reforma litúrgica es mantingués un equilibri entre el que és antic i el que és nou, com el cap de casa que diu Jesús en l'evangelí que va traient coses noves i coses antigues del seu tresor (cf. Mt 13,52). «D'aquesta manera l'Església, tot restant fidel al seu ofici de mestra de la veritat, guarda "les coses antigues", això és, el dipòsit de la tradició, i exerceix, alhora, el seu ofici de considerar i fer servir amb seny "les coses noves"» (*Ordenament General del Missal Romà* 15).

Amb aquests criteris, l'actitud no podria ser cap altra: defensa sense claudicació del que és veritablement patrimoni intangible, per ser, en certa manera, inherent a la naturalesa dels ritus; diligent i curiosa avaluació dels altres elements, resultant d'un estudi profund, de la meditació i de l'oració, per adequar-los al present perquè l'Església d'avui, com en tots els temps, pugui portar als creients amb mitjans adequats el missatge de la salvació.

JOSÉ ANTONIO GOÑI

Celebrar els misteris de la vida de Crist

El primer dia de la setmana, Crist ressuscità, i ens feu renéixer a l'esperança de la vida eterna (cf. 1Pe 1,3). Per això, la comunitat cristiana es reuní el primer dia de la setmana que, amb el temps, es denominaria dia del Senyor, és a dir, diumenge (en llatí: *dies Dominicus*), per actualitzar la mort i resurrecció de Jesucrist, naixement dels creients a la vida eterna. Per això el diumenge ha de ser la «festa primordial que ha de ser proposat i inculcat a la pietat dels fidels», tal com afirma el número 106 de *Sacrosanctum Concilium*.

Per això els fidels han de celebrar aquesta festa primordial participant en l'Eucaristia, en la qual escolten la Paraula de Déu i reben com a aliment el cos i la sang de Crist ressuscitat. I, com a conseqüència, el diumenge és un dia d'alegria i d'abstenció del treball (cf. *Sacrosanctum Concilium* 106).

La Constitució conciliar sobre la litúrgia no assenyala altres trets del diumenge, no obstant això, vint-i-cinc anys després, el 1988, el papa Joan Pau II publicà una Encíclica dedicada al diumenge amb el títol *Dies Domini*. En aquesta encíclica trobem desenvolupats altres aspectes del diumenge com són: dia del Senyor, dia de Crist, dia de l'Església,

dia de l'home, dia dels dies; aquests aspectes destaquen les dimensions teològica, cristològica, eclesiològica, antropològica i escatològica del diumenge, respectivament.

Juntament amb aquesta commemoració setmanal de la Pasqua de Crist, destaca també la celebració anual de la passió, mort i resurrecció en la solemnitat de la Pasqua (cf. *Sacrosanctum Concilium* 102). De manera que el Tridu pasqual és el centre de l'any litúrgic. De la mateixa manera que el diumenge constitueix el nucli de la setmana, la solemnitat de la Pasqua és el cor de l'any litúrgic.

Però no només la mort i la resurrecció de Crist són actualitzades pels fidels cristians. Sinó que altres esdeveniments de la vida de Crist, que denominem «misteris», són celebrats el llarg de l'any, «des de l'Encarnació i el Nadal fins a l'Ascensió, la Pentecosta i l'espera de la benaurada esperança i de la vinguda del Senyor» (*Sacrosanctum Concilium* 102).

D'aquesta manera, l'obra salvífica, de Crist està present en tot temps per permetre que els fidels «s'hi posin en contacte i s'omplin de la gràcia de la salvació» (*Sacrosanctum Concilium* 102).

JOSÉ ANTONIO GOÑI

Maria en la litúrgia

L'Església ha venerat a Maria en la litúrgia des de l'antiguitat. Aquest culte a la Mare de Déu té el fonament en els dos motius que recull el número 103 de *Sacrosanctum Concilium*: ser Mare de Déu i estar indissolublement unida a l'obra salvífica del seu Fill.

Maria concebé i donà a llum al Verb de Déu, al Fill de Déu, a la segona persona de la Trinitat. Per tant, en donar a llum a Jesús home estava donant a llum a Jesús Déu, i és, en conseqüència, la Mare de Déu.

Per altra part, Maria és celebrada en la litúrgia perquè està indissolublement vinculada al seu Fill. Gràcies al «sí» de Maria (cf. Lc 1,26-28), el Verb de Déu s'encarnà en arribar a la plenitud dels temps (cf. Ga 4,4). I és per això també el futur més esplèndid de la redempció, la primera salvada, la primera glorificada. La Mare de Déu només té sentit en l'obra de la redempció en relació amb el seu fill, la seva funció en la història de la salvació no es pot deslligar de ser la Mare de Jesucrist. Mirar Maria ha de portar-nos a mirar el seu Fill, tal com bellament han tallat els artistes del romànic en mostrar la Mare de Déu com la seu que presenta Crist al món.

Així, les celebracions marianes del calendari han de revelar un rerefons cristològic, ja que han d'estar arrellades en Crist i en la seva Pasqua. Des de la seva concepció immaculada per la qual la Mare de Déu fou preservada de tota màcula del pecat per preparar una estada digna del Fill de Déu en previsió de la seva mort redemptora (cf. oració col·lecta i prefaci de la solemnitat de la Immaculada Concepció de la Benaurada Verge Maria) fins a la seva assumpció als cels, perquè no podria sofrir la corrupció del sepulcre aquella que va ser mare de l'autor de la vida, el Fill de Déu encarnat (cf. prefaci de la solemnitat de l'Assumpció de Santa Maria, Verge), passant per les altres celebracions marianes del calendari.

La Mare de Déu va ser presentada pels pares conciliaris com a imatge de l'Església. Així *Sacrosanctum Concilium* no només ha destacat la dimensió cristològica de Maria en assenyalar la seva íntima unió a l'obra redemptora del seu Fill, sinó també la seva dimensió eclesiològica, ja que en Maria l'Església contempla el que ella mateixa anhela i espera ser. Maria és el mirall en el qual l'Església pelegrina en el temps es reflecteix. Maria és primícia de tots els creients.

JOSÉ ANTONIO GOÑI

El culte als sants

El culte als sants s'introduí en l'Església en els primers segles. En els orígens foren venerats només els màrtirs. Però, acabat el temps de les persecucions, s'estengué el culte també als bisbes, preveres, monjos, ascetes, verges... la vida pietosa i mortificada dels quals equivalia, en certa manera, al martiri.

Els que, en paraules de l'apòstol sant Joan, «estan davant el tron de Déu donant-li culte nit i dia dins el seu temple» (Ap 7,15) són celebrats durant l'any litúrgic com a exemple de la Pasqua feta realitat en ells –dimensió cristològica–, com a exemple per als fidels –dimensió antropològica– i com a intercessors davant de Déu –dimensió eclesiològica–. Aquestes són les tres raons que trobem en el número 104 de *Sacrosanctum Concilium* per justificar el culte als sants: «Perquè en el natalici dels sants, l'Església proclama el misteri pasqual en els sants que han sofert amb Crist i han estat glorificats amb ell, i proposa als fidels llurs exemples, que atreuen tothom cap al Pare per mitjà de Crist, i obté per llurs mèrits els beneficis de Déu».

Darrere de la celebració dels sants hi ha, en primer lloc, una raó cristològica, ja que és una manifestació que la Pasqua de Crist s'ha fet realitat en un dels seus seguidors. «Les festes dels sants, en efecte, proclamen les meravelles de Crist en els



seus servents» (*Sacrosanctum Concilium* 111). Per tant, en el santoral se celebra l'únic misteri de Crist vist en els seus fruits. En definitiva, Crist és el protagonista.

En les celebracions del santoral trobem també una base antropològica. Ja que girar la nostra mirada a un sant és posar davant dels nostres ulls un exemple real d'algú que ha viscut amb radicalitat el seguiment de Crist. D'aquesta manera es manifesta que el missatge evangèlic no és un ideal inabastable, sinó que ha cobrat vida en molts cristians.

En tercer lloc, l'Església celebra els sants perquè ells, que estan davant del tron de Déu, intercedeixin davant del Pare pels seus fills que encara peregrinen cap a la pàtria definitiva. D'aquesta manera es manifesta la comunió entre dues realitats existencials de la mateixa i única Església. És l'eclesiologia la que aflora en aquesta tercera i última característica de la veneració als sants.

JOSÉ ANTONIO GOÑI

Formació litúrgica

La renovació litúrgica, prevista i promoguda per la Constitució conciliar sobre la sagrada litúrgia, no es pot dur a terme amb l'observança, gairebé mecànica, d'un cert nombre de prescripcions, normes i regles de cerimònies. La celebració és necessari viure-la. Per això exigeix un esperit, una mentalitat, una ànima pròpia. De manera que és necessària una «iniciació» o educació litúrgica, una catequesi fundada en la litúrgia. És necessària la formació litúrgica per a poder créixer en la capacitat de viure plenament l'acció litúrgica, per a continuar sorprenent-se davant el que passa en la celebració.

Sacrosanctum Concilium va dedicar quatre números a explicitar la necessitat de formació. El número 15 parla de la formació dels professors de litúrgia; el número 16 se centra en la formació litúrgica del clergat; el número 17 s'atura en la formació litúrgica en els seminaris i els instituts religiosos; i, finalment, el número 19 assenyalava la necessitat litúrgica del Poble de Déu.

Aquesta formació de què parla el Concili podem entendre-la com un «estudi» de la litúrgia que ens permet conèixer-ne les bases teològiques, els textos eucològics, el seu llenguatge simbòlic, l'estructura ritual, el valor antropològic, etc. Per aconseguir aquesta formació podem escoltar el magisteri, llegir llibres o articles, assistir a classes i conferèn-



cies, participar en jornades d'estudi o congressos... Es tracta del primer pas per a poder entrar en el contingut de la celebració o, dit de manera «tècnica», per participar en el misteri celebrat.

No obstant això, el papa Francesc, en el número 34 de *Desiderio desideravi*, va assenyalar que aquesta formació per a la litúrgia ha d'estar dirigida a la formació des de la litúrgia, perquè no hem d'oblidar que la finalitat última de la formació litúrgica és poder passar del coneixement a la vivència, poder ser transformats interiorment per la trobada amb el Senyor viu, resuscitat d'entre els morts, present en l'Eucaristia i en les altres celebracions litúrgiques. «El coneixement del misteri de Crist [...] no consisteix en una assimilació mental d'una idea, sinó en una implicació existencial real amb la seva persona», per conformar-nos amb Crist (*Desiderio desideravi* 41) fins al punt de poder dir amb sant Pau: «Ja no soc jo qui visc; és Crist qui viu en mi» (Ga 2,20).

JOSÉ ANTONIO GOÑI